

Вдосконалення самостійної роботи студентів як умова ефективності модульно-кредитної системи навчання

Уже більше 7 років європейське освітнє співтовариство живе під знаком Болонського процесу. Його суть полягає у формуванні на перспективу Зони європейської вищої освіти, яка ґрунтується на спільності фундаментальних принципів функціонування.

Серед шести ключових позицій, які повинні виконуватися в рамках Болонського процесу (введення двоциклового навчання, контроль якості освіти, розширення мобільності, забезпечення працевлаштування випускників, забезпечення привабливості європейської системи освіти) важливе місце посідає вимога запровадження у всіх національних системах освіти системи обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах. За основу пропонується прийняти Європейську кредитно-трансферну систему. Підставами для запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в Україні є наступне:

- 1) інтеграція до Європейського простору вищої освіти;
- 2) входження до Болонського процесу;
- 3) вступ до Світової організації торгівлі;
- 4) реалізація дистанційної форми вищої освіти [1, с. 111].

Кредитно-модульна організація процесу навчання забезпечує психологічний розвиток викладача і студента, покращення стосунків між ними, сприяє виробленню загальнонавчальних умінь і навичок, вдосконалення навичок самостійної роботи студентів, дозволяє об'єктивно, з урахуванням рівня творчого підходу студента до планування і виконання різного роду професійних завдань, оцінити оволодіння ними модульною програмою, яка включає участь у педагогічних інформаціях, дискусіях під час лекцій, опрацювання обов'язкової літератури, виконання кожного творчого індивідуального завдання; ведення конспекту першоджерел; активність роботи на кожному практичному занятті; участь у науковій роботі; виступ на студентській науковій конференції, підготовка матеріалів до друку тощо.

Кредитно-модульній системі надаються дві основні функції. Перша — сприяє мобільності студентів і викладачів та спрощення переходу з одного університету до іншого. Друга — акумулююча, чітко визначення обсягів проведеної студентом роботи з урахуванням усіх видів навчальної та наукової діяльності.

Ми розглянемо реалізацію в практиці роботи ВНЗ педагогічного спрямування другої функції.

За кредитно-модульною системою працює багато ВНЗ України і більшість опитаних до цієї системи ставляться позитивно. Але проблем існує багато. І, в першу чергу, це зростання на 60 % завантаженості викладачів, зменшення часу для проведення наукових досліджень [2, с. 3]. Це і потреба викладачам перейти до концентрованих форм викладання матеріалу в поєднанні з активною самостійною роботою студентів (робота в лабораторіях, читальних залах чи вдома, на об'єктах майбутньої професійної діяльності) і регулярними консультаціями викладачів, що тягне за собою необхідність іншого підходу до розрахунку навантаження викладачів.

Однак, на нашу думку, найбільш актуальною наданому етапі введення кредитної системи навчання у ВНЗ є проблема ефективної організації самостійної роботи, виховання у студентів потреби постійно самостійно працювати над підвищенням якості знань, удосконаленням професійних умінь і навичок.

Основними показниками рівня підготовленості студента до самостійної роботи можуть бути: вміння планувати свою діяльність, бачити варіативні шляхи досягнення поставленої мети і знаходити оптимальний з них, володіння швидкісним читанням; вміння виділяти головну думку в здобутій інформації; навички компактного, скороченого подання інформації, якою володієш; вміння виконувати різні види фіксації отриманої інформації (тези, виписки, цитування і т.д.); дотримання вимог оформлення бібліографії тощо).

Обумовлюється це рядом причин. По-перше, запровадження кредитно-модульної системи передбачає збільшення часу на безпосереднє індивідуальне спілкування викладача і студента в процесі навчання. А це, в свою чергу, зменшує частку прямого зовнішнього інформування і розширює застосування інтерактивних форм і методів роботи студентів під керівництвом викладача (тьютора) та повноцінної самостійної роботи. По-друге, Європейська кредитно-трансферна система є нагромаджувальною системою, здатною працювати в рамках концепції «навчання впродовж усього життя».

Необхідність цільової підготовки студентів до самостійної роботи продиктована також недостатнім рівнем сформованості в них навчальних умінь і навичок. Як засвідчують результати проведеного спостереження за діяльністю студентів (дослідженням було охоплено 288 студента педагогічних спеціальностей різних університетів України), ця проблема вимагає розв'язання на всіх спеціальностях і зі студентами всіх курсів. Доказом цього є вивчення, використовуючи різні методи психолого-педагогічного дослідження (анкетування, спостереження, опитування, виконання різних

видів практичних завдань, розв'язання ситуацій вибору, тести тощо) рівня підготовленості студентів до самостійної інтелектуальної роботи.

Так, тільки 10 % магістрів різних спеціальностей університетів правильно оформили бібліографію запропонованих літературних джерел; одиниці з них (навіть в інституті філології) володіють елементами швидкісного читання. Аналіз відповідей студентів в ході педагогічної інформації на лекціях з педагогічних дисциплін дає підстави фіксувати, що тільки кожний третій студент вміє з прочитаного джерела вибрати головну думку, кожний 5 - письмово зафіксувати її, і кожний 8 чітко, лаконічно її презентувати. Аналогічні дані з виявлення інших показників.

Не можна не враховувати і той факт, що згідно з навчальними планами значна частина часу відводиться на самостійну роботу студентів. Нами І роблено аналіз співвідношення часу, виділеного на аудиторне вивчення і психолого-педагогічних дисциплін, методик викладання і на самостійну роботу на педагогічних факультетах університетів і, так званих, непедагогічних спеціальностях (конкретно філологічний інститут).

Результати аналізу засвідчили, що на педагогічних спеціальностях на вивчення психолого-педагогічних дисциплін припадає 1030 годин з них 18 % на самостійну роботу, відповідно на вивчення методик викладання річних предметів - 1031 година, з них 48 % на самостійну роботу. Для і порівняння на вивчення цього циклу предметів у філологічному інституті припадає 320 годин (це практично в три рази менше), але на самостійну роботу відводиться приблизно так само (45 %).

Що стосується методик викладання предметів (мови і літератури), то тут отримані такі дані: всього 471 година (включаючи різні види спеціальних практик - фольклорна і діалектологічна), з них 65 відсотків на самостійну роботу. Ще яскравіші показники в педагогічних університетах (наприклад, Державний національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут ім. Г. С. Сковороди). На вивчення предметів психолого-педагогічного циклу, до якого включено навчальні дисципліни «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Загальна педагогіка», «Історія педагогіки», планом передбачається від 414 до 432 год., з них на лекційно-семінарські заняття - 192 год., на самостійну роботу студентів - від 222 до 240 годин.

Якщо зауважити, що загальна кількість годин, виділених на вивчення предметів психолого-педагогічного циклу, становить лише 6,11 % усіх годин освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» з них 53,3 % винесено на самостійну роботу, то важко уявити, навіть викладачу з високим рівнем кваліфікації, як можна ефективно організувати навчальний процес, особливо

ефективне керівництво і контроль за самостійною роботою майбутніх учителів [3, с. 27-28].

Ця ж проблема вимальовується і при аналізі навчальних планів з підготовки бакалаврів зі спеціальності «Початкове навчання» (спеціалізація: Інформатика в початкових класах) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Так, в цьому навчальному закладі на вивчення циклу психолого-педагогічних дисциплін відведено 675 годин (зауважимо, що це більше ніж у вищезазначених навчальних закладах), з них 275 - на самостійну роботу, що складає 40, 6%. Цікавим є не тільки розподіл годин серед предметів цього циклу, але й відсоток який припадає на самостійну роботу. Так, на вивчення курсу «Педагогіка» припадає 351 година, з них на самостійну роботу - біля 31%, відповідно на вивчення курсу «Психологія» - 189 годин, на самостійну роботу - 46%, а на курс «Основи педмайстерності» - 135 годин, з них 35 % на самостійну роботу. Не важко помітити, що на самостійну роботу з психології припадає більше часу, ніж на інші психолого-педагогічні дисципліни. На нашу думку, це логічно тому, що саме на вивчення предмету «Психологія» (загальна, вікова і педагогічна, етика і психологія сімейного життя) припадає достатньо часу на проведення не тільки практичних, а й лабораторних занять, що створює для викладача можливість проконтролювати виконання студентами завдань самостійної роботи.

Не зважаючи на те, що до кожного модуля пропонується не тільки банк інформації, проводяться проблемно-установча лекція, групові або індивідуальні консультації, але й пропонуються питання для самостійного вивчення, практичні завдання для домашніх, практичних, тьюторських занять, теми рефератів, як засвідчує досвід роботи цього виявляється недостатньо. Виникає запитання: «А як проконтролювати ефективність самостійної роботи майбутніх педагогів, якщо на керівництво самостійною роботою студентів не виділяється жодної години»? Можна сказати: «Є години на проведення модуля». Але хіба можна написанням 2-3 письмових робіт оцінити рівень знань, розуміння такого об'єму інформації?

Крім того, кредитна система не передбачає нормативного встановлення терміну навчання і строгого фіксування переліку дисциплін, вона дає можливість відійти від обов'язкової прив'язки процесу навчання до занять у навчальній групі, що сприяє академічній мобільності, а й вимагає посилення самостійної роботи студента.

Одним з шляхів вироблення відповідального ставлення студентів до самостійної роботи, формування в них потреби на її виконання може стати запровадження в педагогічних навчальних закладах різного рівня акредитації

такої схеми вивчення педагогічних дисциплін: 1) ознайомлення майбутніх педагогів з конкретним етапом навчально-виховного процесу безпосередньо в загальноосвітньому навчальному закладі (пропедевтичний курс); 2) самостійна робота студента з аналізу побаченого на основі самостійного вивчення рекомендованої літератури; 3) теоретичне обґрунтування викладачем тем, з якими ознайомилися студенти в процесі відвідування навчального закладу, з залученням їх до розповіді, дискусії тощо.

Таким чином, для успішного введення у ВНЗ кредитно-модульної системи організації навчання, що є однією з умов входження країни в Болонський процес, необхідно, в першу чергу, розв'язати проблеми організації та проведення самостійної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Степко М., Болюбаш Я., Левківський К. та ін. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес // Вища школа. - 2004. - № 2-3. - С. 97- 125.
2. Скопенко В. Створити систему якості вищої освіти // Освіта України. - 2006. - №19 (10 березня). - С. 2-3.
3. Бачинська Є. Класний керівник: почесний обов'язок чи професія? // Рідна школа. — 2005. - № 11. - С. 24-28.

[Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць.
Вип. 177. Педагогіка і психологія. - Чернівці:Рута, 2003. - С. 69-74.]